

РЕЦЕНЗІЯ

**професора кафедри статистики та економічного аналізу
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
доктора економічних наук, професора САВЧУКА Василя Кириловича
на дисертацію ГРИЩУК Ганни Валеріївни на тему:
«Облік витрат і контроль собівартості продукції рослинництва»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Успішний розвиток сільсько-господарських підприємств в умовах сучасних викликів, зокрема міжнародної економічної нестабільності, зумовленої пандемією коронавірусу, і особливо війною росії проти України, підвищує необхідність пошуку підприємствами додаткових можливостей нарощування виробництва агропродовольчої продукції, запитуваної як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Це привернуло увагу суб'єктів бізнесу до внутрішньогосподарських чинників, основними з яких є витрати і собівартість продукції – визначальних результативних показників діяльності підприємств. Побудова механізмів формування витрат виробництва, визначення і оцінка рівня собівартості продукції було і залишається предметом дискусії науковців і практиків. Найчастіше дискутуються питання, пов'язані з тим, які витрати включати в собівартість продукції, за якою ціною списувати на виробництво витрати сировини і матеріалів, за яким методом нараховувати амортизацію, як відносити на конкретний вид продукції непрямі витрати, як визначити величину трансакційних витрат, пов'язаних із збутом продукції, зокрема, зумовлених пошуком нових ринків її реалізації, збереженням/розширенням ринків продажу, наростанням конкуренції, підвищенням вимог споживачів/покупців, витрат, пов'язаних з ризиком і невизначеністю, зокрема зумовлених воєнним станом. Проблемним є визначення собівартості продукції рослинництва оскільки її виробництво значною мірою залежить від низки факторів, насамперед, природно-кліматичних умов, прийнятої технології вирощування сільськогосподарських культур, рівня селекційно-насіннєвої роботи, системи землеробства, критерієм ефективності якого є висока споживча цінність виробленої продукції та збереження і нарощування родючості ґрунту – визначального чинника оптимальної його продуктивності і забезпечення якісних параметрів виробництва продукції. Все це вимагає продуманої організації раціонального управління результатами впливу згаданих чинників, що можна здійснити через постійне поліпшення системи обліку і контролю формування витрат і рівня собівартості, від чого залежить можливість суб'єктів господарювання маневрувати цінами продажу, а отже реально впливати на конкурентоспроможність і ефективність виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції. Це визначило теоретико-практичну значущість теми дисертаційного дослідження Ганни Грищук, його архітектуру і зміст та конструкцію науково обґрунтованих авторських рекомендацій щодо об'єктивного обліку витрат і дієвого контролю формування собівартості продукції рослинництва в малих підприємствах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація характеризується системним підходом до предмету дослідження. Робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять пунктів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура повністю відповідає меті та визначеним завданням дисертаційного дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі окреслені проблеми. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом економічних наукових джерел, вітчизняного та міжнародного законодавства, даних Державної служби статистики України та сільськогосподарських підприємств Волинської області.

Доведеність сформованих здобувачкою висновків базується на грамотному використанні сукупності методів і прийомів наукового пізнання. Теоретико-методологічними засадами дисертаційного дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання явищ та процесів. Зокрема, метод аналізу використано при дослідженні специфіки галузі рослинництва; синтезу – для вивчення перспективи її розвитку; індукцію – при дослідженні процесу обліку витрат і контролю собівартості; дедукцію – для обґрунтування теоретичних і практичних положень обліку витрат і контролю собівартості окремих видів продукції рослинництва. За допомогою монографічного методу опрацьовано наукові публікації, літературні джерела, а також оцінено особливості діяльності окремих підприємств. Графічний метод дав змогу шляхом візуалізації інтерпретувати результати дослідження у вигляді рисунків, схем, таблиць. Метод абстрагування допоміг використати результати досліджень теоретичних питань при формуванні практичних висновків та конкретизації методик обліку витрат і контролю рівня собівартості продукції рослинництва. Логічний метод було використано з метою узагальнення результатів проведеного дисертаційного дослідження та розроблення, прийнятних для виробництва, рекомендацій.

Мета дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-організаційних і методичних засад обліку витрат та контролю собівартості продукції рослинництва та впровадженні розроблених практичних рекомендацій у діяльність сільськогосподарських підприємств.

Структура дисертації дозволила автору повною мірою охопити предмет дисертаційного дослідження. Справляє позитивне враження системне використання здобувачем спеціальних літературних джерел, що свідчить про продумане й ґрунтовне опрацювання досліджуваної проблеми, а також високий рівень фахової підготовки авторки та її наукову зрілість.

Вступ присвячено обґрунтуванню вибору теми дослідження, наведенню зв'язку роботи з науковими програмами, планами, темами; визначенню мети, завдань, об'єкту, предмету і методів дослідження; розкриттю положень наукової новизни та практичного значення отриманих результатів, наданню відомостей щодо їх впровадження та апробації,

а також щодо кількості публікацій, у яких відображено основні положення дисертаційного дослідження.

У **першому розділі** дисертації розглянуто особливості виробництва продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами в умовах воєнного стану; узагальнено думки, включаючи зарубіжний досвід, щодо визначення поняття «мале підприємство» і критерії до їх віднесення; проаналізовано поняття «біологічні активи» та виокремлено їх класифікаційні ознаки; розмежовано розуміння сутності понять витрати виробництва та собівартість продукції рослинництва.

Другий розділ роботи присвячено дослідженню організаційних, методичних і технологічних аспектів ведення обліку витрат на виробництво продукції рослинництва та особливостям формування звітності малих сільськогосподарських підприємств.

У **третьому розділі** сформовано організаційно-методичний інструментарій контролю; проаналізовано підходи до запровадження системи внутрішнього контролю собівартості продукції рослинництва з урахуванням міжнародної практики; розроблено заходи з виявлення і усунення ризиків, пов'язаних з виробництвом продукції рослинництва.

Завершується дисертація розгорнутими **висновками**, у яких резюмовано результати комплексної оцінки наукових праць та положень чинного законодавства, що визначають теоретичні, нормативно-правові та практичні засади обліку витрат і контролю собівартості продукції рослинництва.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання полягає в тому, що вони сприятимуть отриманню позитивних результатів для підвищення оперативності та інформативності обліково-контрольних даних про витрати і собівартість продукції рослинництва. Науково-практичні результати дослідження пройшли апробацію і прийнято до впровадження у діяльність підприємств та установ, зокрема у: Приватне акціонерне товариство «АГРОСВІТ-ВОЛИНЬ»; Фермерське господарство «Євгена Шелепіни»; Товариство з обмеженою відповідальністю «АУДИТ-СЕРВІС ІНК»; підвідомчі структурні підрозділи Державної аудиторської служби України; навчальний процес Національного університету біоресурсів і природокористування України при викладанні дисципліни «Внутрішній контроль діяльності аграрних формувань».

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 24 наукових працях, з яких стаття у науковому виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Scopus, 3 статті у наукових фахових виданнях України, стаття у науковому виданні іншої держави, 3 статті в інших наукових виданнях, 4 публікації у колективних монографіях, 2 методичні рекомендації, 10 тез наукових доповідей на науково-практичних конференціях та міжнародному форумі.

Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні Ганни Гришук на тему: «Облік витрат і контроль собівартості продукції рослинництва» відсутні порушення академічної доброчесності.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення:

1. У пункті 1.3 «Витрати та собівартість продукції рослинництва як об'єкти обліку та контролю» авторкою аналізуються поняття «витрати» і «собівартість». На нашу думку, здобувачці необхідно було б після дослідження цих понять виділити не тільки їх складові, а й класифікаційні ознаки з урахуванням особливостей галузі рослинництва.

2. Недостатньо обґрунтованим є твердження здобувачки про розширення фінансової звітності, зокрема (Балансу (ф. № 1-м) та Звіту про фінансові результати (ф. № 2-м)) щодо розподілу на органічне та неорганічне виробництво продукції рослинництва.

3. Слушною є пропозиція авторки щодо формування Звіту про управління малими підприємствами у частині економічних, соціальних і екологічних аспектів, а також ризиків сільськогосподарської діяльності. Однак, зазначену пропозицію доцільно було б сформулювати з більш глибоким обґрунтуванням.

4. На нашу думку, недостатньо обґрунтованою є рекомендація здобувачки щодо запропонованих до використання на малих сільськогосподарських підприємствах методичних прийомів контролю.

Проте, викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і суттєво не впливають на позитивну оцінку наукових положень дисертації. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю окреслених у дисертації питань, і свідчать про творчий характер роботи та спроби вирішення теоретично складних і практично важливих проблем, що мають суттєве значення для економічної науки.

Загальний висновок. Усесторонній аналіз роботи свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність і науковий рівень, теоретичне й практичне значення. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі, достатньо повно викладені в опублікованих здобувачкою наукових публікаціях. У дисертаційному дослідженні Ганни Гришук відсутні порушення академічної доброчесності.

Дисертація на тему: «Облік витрат і контроль собівартості продукції рослинництва» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор ГРИЩУК Ганна Валеріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».

**Професор кафедри статистики
та економічного аналізу
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
доктор економічних наук, професор**

Василь САВЧУК

